Hakan Uzun, "Milletin İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik Ve Spor Bayramı Ve Atatürk Döneminde Kutlanışı", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 24, Kış 2010, s.109-125.

MİLLETİN İRADESİYLE OLUŞAN BİR BAYRAM: ATATÜRK'Ü ANMA 19 MAYIS GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI VE ATATÜRK DÖNEMİNDE KUTLANIŞI

Hakan Uzun*

Özet
19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ulusal düzeyde kutlanan resmi bir bayram olmadan önce, uzun bir süre yerel düzeyde kutlanmıştır. Ulusal düzeye taşınmasında milletin oynadığı rol büyük olmuştur. Resmi bir bayram olarak kabul edilmemesine karşın ilk kez 1935 yılında ulusal düzeyde kutlanmıştır. Kutlamalarda 1936'dan 1938 yılına kadar Cumhuriyet Halk Partisi etkili olmuştur. Atatürk'ün ölümünden yaklaşık beş ay önce resmi bir bayram olarak kabul edilmiştir. Atatürk yalnızca 1938 yılında yapılan kutlamalara katılmıştır.
Anahtar Kelimeler: *19 Mayıs, Bayram, Atatürk, Gençlik, Spor*

Abstract
19 May Youth And Sports Day had been celebrated on a local level for quite a while before it was started to be celebrated as a formal National Day. The Nation played an essential role in bringing the Day on a national level. Although it had not been accepted as a formal National Day initially, it was first celebrated on a national level in 1935. Republican People's Party was influential in these celebrations from 1936 up to 1938. It was accepted as a formal National Day nearly five months before Atatürk's death. Atatürk had attended only 1938 ceremonies.
Key Words: *19 May, National Day, Atatürk, Youth, Sports*

GİRİŞ

Toplumların ortak olarak andığı dini ya da milli bir takım özel günleri vardır. Tören, şenlik, kutlama, bayram vb şekillerde adlandırılan bu özel günler, toplumların inanç sistemlerinden ve uluslaşma süreçleri içinde yaşadıkları tarihi olaylardan, ortak yaşantılarından, geleneklerinden ortaya çıkmıştır. Bu özel günlerden biri olan ve toplumların milletleşme ve ulus devletlerini kurma süreci içinde ortaya çıkan milli günler ve bayramlar, milletlerin ortak bir takım idealler etrafında bütünleşmesini, ortak inançlar ve değerler geliştirmesini sağlar. Bunların dışında, milli bayramlar iktidarların yasallı-

* Yrd. Doç. Dr. Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kırşehir, huzun@ahievran.edu.tr

ğını ve sürekliliğini sağlamak için kullandıkları araçlardan biri olup, ülkenin sahip olduğu rejim, yapılan tören ve kutlamaların biçimine de yansımakta, bu özel günler iktidarlar tarafından halkın rejimle bütünleşmesini sağlamak için bir araç olarak da kullanılmaktadır.

Diğer milletlerde olduğu gibi Türk milletinin de özel bir takım dini ve milli günleri olmuş, bunlar toplumun sahip olduğu dini inançlarına, geleneklerine ve devletin siyasal yapısına göre faklılıklar göstermiştir. Türk tarihinde milli bayram kavramı gerçek anlamını Türkiye Cumhuriyeti'nde bulmakla beraber ilk kez Osmanlı Devleti döneminde ortaya çıkmıştır. Devleti dağılmaktan kurtarmak için, Osmanlı milletini bir arada tutacak ortak bir değer oluşturma çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan ilk milli bayram, II. Meşrutiyetin ilanı olan, 10 Temmuz (23 Temmuz) gününün resmi bir bayram olarak kutlanması olmuştur. Bunun dışında, Osmanlı Devleti'nde resmi olmamakla birlikte, devletin kuruluş günü olarak kutlanan "*İstiklal-i Osmanî Günü*", 2 Mayıs 1916 tarihinde kutlandığı anlaşılan "*Çocuklar Bayramı*", "*İdman Bayramı*" ve milli bayram veya resmi bayram olarak anılmayan, ancak Osmanlı Devleti'nde 1908 yılından itibaren gündeme gelen *"Amele Bayramı"* kutlamaları olmuştur.[1]

Bir milli mücadele hareketiyle, ulus-devlet olarak kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nde de kutlanan çeşitli bayramlar vardır. Bu özel günler, işgale uğrayan yurdu kurtarmak amacıyla yapılan Milli Mücadele döneminin olaylarını ve yeni bir kimlikle kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan değişim sürecini simgeleyen olaylardan esinlenilerek oluşturulmuştur. Nitekim kutlanmak veya anılmak üzere kabul edilen bayramların özünde vurgulanan mesajlar incelediğinde, bunların bağımsızlık, milli egemenlik, çağdaşlık, millet ve devlet sevgisi ile devlete bağlılık gibi kavramları içerdiğini görmek mümkündür. Günümüzde Türkiye'de, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nın dışında, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı gibi tüm milletçe ortak olarak kutlanan bayramlar vardır.

19 Mayıs günü, 20 Haziran 1938 tarihinde "*Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanuna Ek Kanun*" olarak, *"Gençlik ve Spor Bayramı"* olarak kabul edilmiştir.[2] 1981 yılına gelindiğinde ise çıkarılan 2429 sayılı kanun[3] ile bayramın ismi 19 Mayıs *"Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı"* olmuştur. Yine 1 Ekim 1981 günü yayımlanan resmi gazetede de başkentte ve diğer yerlerde bayramın nasıl kutlanacağına dair program

---

[1] Bengül Salman Bolat, "Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923–1960)", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, H.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007, s.31–33.

[2] *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.18, Devre:5, s.904; *Düstur*, 3. Tertip, C.19, Kanun No; 3466, Kabul Tarihi, 20 Haziran 1938.

[3] *Resmi Gazete*, 19 Mart 1981, Sayı.17284.

yayımlanırken bu kutlamaların Gençlik ve Spor Bakanlığınca organize edileceği açıklanmıştır.[4]

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın, resmi bir bayram olarak kabul edilme süreci diğer bayramların kabul edilme süreçlerinden daha farklı olmuş, bu günün ulusal düzeyde kutlanan bir bayram olarak kabul edilmesinde, başta doğrudan milletin kendisi olmak üzere birçok farklı unsur rol oynamıştır. Bunlardan ilki ve belki de en önemlisi, 19 Mayıs gününün, Atatürk'ün Samsun'a çıkıp, Milli Mücadeleyi buradan başlatmasının onuruna, bugünün unutulmaması için Samsun halkı tarafından *"Gazi Günü"* olarak 1926 yılından itibaren mahalli bir gün olarak kutlanmış olmasıdır. Samsunlular her yıl belirli bir program çerçevesinde bu günü kutlamış ve uzun yıllar bu günün resmi bir bayram olarak kabul edilmesi için çalışmışlardır.[5] Nitekim tüm Türkiye'de ilk kez 1935 yılında kutlanan 19 Mayıs kutlamaları ile ilgili olarak basında haberler verilirken, Samsun'daki kutlama haberlerine, başkent Ankara'dan daha fazla yer ayrılması, Samsun'un bu günün tüm milletçe kutlanması için yaptığı mücadelenin bir başka deyişle bu konudaki öncü rolünün bir yansıması olarak kabul edilebilir.

Bu konuda ki bir başka etken ise Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs gününün Atatürk günü olarak kabul edilmesi amacıyla Güneş Kulübünün[6] yaptığı teklif olmuştur. Bu teklif, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı[7] merkezince karar altına alınmış ve 1935 yılındaki kutlamalar tüm Türkiye'de gerçekleştirilmiştir.[8] Bunun dışında Türk Spor Kurumu'nun[9] bu ko-

---

[4] *Resmi Gazete*, 1 Ekim 1981, Sayı, 17475.

[5] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Dursun Ali Akbulut, "Samsun'un Gazi Günü Ya da 19 Mayıs Bayramı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XI, Sayı: 33, Kasım 1995, s.771–779.

[6] 1937–1938 futbol sezonunda şampiyon olmuş, İstanbul Amatör Ligi futbol takımlarından biri. Güneş (Ateş Güneş) Kulübü'nün kurucusu Atatürk'ün yaveri Cevat Abbas Gürer'dir. Cem Atabeyoğlu, "Futbol", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 8, İletişim Yay., b.y.y., b.t.y., s.2200; *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer Cepheden Meclise Büyük Önder İle 24 Yıl*, Der.. Turgut Gürer, 3. Baskı, Gürer Yay., İstanbul, 2007, s.327.

[7] Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı: Türk sporunun ilk ciddi ve resmi örgütü olup kısa adıyla TİCİ olarak bilinir. Kulüp temeline oturmuş bir federatif yapı özelliğine sahiptir ve Türkiye'nin ilk çok-sporlu spor örgütüdür. Türkiye'de sporun sevk ve idaresi, 1922 yılından 1936 yılına kadar, 16 spor kulübünün birleşerek oluşturdukları bağımsız, özerk ve yerinden yönetim anlayışına sahip Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı aracılığıyla sevk ve idare edilmiştir. *Spor Ansiklopedisi*, C. 3, Morpa Kültür Yay., İstanbul, 1997, s.7; Kurthan Fişek, "Türkiye'de Spor", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 8, İletişim Yay., b.y.y., b.t.y., s.2179; Cem Atabeyoğlu, "Cumhuriyet Döneminde Spor Politikası", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 8, İletişim Yay., b.y.y., b.t.y., s.2188.

[8] *Tan*, 20 Mayıs 1935.

[9] Türk Spor Kurumu: 18 Şubat 1936 yılında Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı kaldırılarak yerine kurulmuştur. Dönemin beden eğitimi camiası içinde bulunan kişilerin büyük çoğunluğunun Almanya'da eğitim görmüş olmalarının da etkisiyle, Türkiye'ye en uygun modelin Almanya'daki model olacağı ileri sürülmüş ve Almanya modeli benimsenerek kurulmuştur. Bu nedenle de kurum, CHP'ye bağlanmış ve artık Türkiye'de spor işleri, CHP'nin yönetim ve denetimi altında yürütülmeye başlanmıştır. Böylelikle Türk sporu devlet yönetiminden çıkıp

nudaki önerisinin de 19 Mayıs'ın ulusal düzeye taşınma sürecine büyük bir katkı sağladığı söylenebilir. CHP'ye bağlı olarak çalışan bu kurum, 1936 yılı Nisan ayı içinde yaptığı genel kongresinde, 19 Mayıs tarihinin "Spor ve Gençlik Bayramı" olarak kabul edilmesinin Cumhuriyet Halk Partisi'ne teklif edilmesini kararlaştırmış, bu karar parti tarafından da onaylanmıştır.[10] Bu konu bir başka açıdan değerlendirildiğinde ise Türkiye'de spor işlerinin, CHP'nin yönetim ve denetimi altında yürütülmeye başlandığı[11] bir dönemde, CHP'ye bağlı olarak çalışan bu kurumun önerisinin, aslında CHP tarafından yapıldığı ya da yaptırıldığı ve bu durumda, 19 Mayısın ulusal düzeyde bir bayram olarak kutlanması konusunda CHP'nin de etkin olduğu ileri sürülebilir. Türk sporunun devlet yönetiminden çıkıp parti yönetimine girdiği[12] bu yıllarda, CHP bayramın kutlanması konusunda oldukça aktif hatta belirleyici bir rol oynamıştır. Bu arada Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri Mayıs ayının üçüncü Cuma günü kutlanmakta olan[13] Jimnastik Şenliklerinin de[14] aynı güne alınması kararlaştırılmış[15] ve bu gün sporla bütünleştirilmiştir. Bu durum, spor kulüplerinin bu konudaki etkin rolünün bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Tüm bunların dışında, 19 Mayıs Atatürk için de önemli bir tarih olmuştur. Birçok olayın yanı sıra, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci içinde kendisinin oynadığı rolü de anlattığı Nutuk adlı eserine başlangıç tarihi olarak 19 Mayıs tarihini vermiş, ayrıca bu tarihin kendisinin doğum günü olarak belirlenmesine de itiraz etmemiştir. 19 Mayıs'ın Atatürk'ün doğum günü olması ile ilgili olarak ilk öneriyi Lozan Konferansı'nda Türk delegeleri arasında yer almış olan milletvekili Reşit Saffet Atabinen yapmıştır. Atabinen, 19 Mayıs 1932'de Atatürk'e "*Doğum gününüz kutlu olsun*" yollu bir telgraf çekmiştir. Aynı yıl, Aydın Halkevi de Atatürk'ün doğum gününü Gazi Günü ilân etmek istediğinde Atatürk'ten hangi gün doğduğunun sorulması üzerine "*bilmediğini*" bununla birlikte Gazi Günü olarak

---

parti yönetimine girmiştir. Ancak Hitler Almanyasından alınan bu Nazi modelinin doğuracağı sakıncalar Atatürk'ün dikkatini çekmiş ve 29 Haziran 1938'de kaldırılmıştır. Atabeyoğlu, "Cumhuriyet Döneminde..., s.2192-2193.

[10] B. Nizamettin Kışra, 19 Mayıs Sor ve Gençlik bayramı nedeniyle Ankara Radyosu'nda yaptığı konuşma, *Ulus*, 14 Mayıs 1937; *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi* 490 01 3 15 18/8 Nisan 1937.

[11] Atabeyoğlu, "Cumhuriyet Döneminde..., s.2192.

[12] *a.g.m.*, s.2192.

[13] Hasan Akbayrak, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Milli Bayramlar", *Tarih ve Toplum*, Sa.: 43, Temmuz, 1987, s.38.

[14] Spor ile ilgili bir milli bayram günü kutlamasında ilk girişimin 1917 yılından beri yapılamayan *İdman Bayramlarını* da organize etmiş olan Selim Sırrı (Tarcan) Bey tarafından yapılmıştır. Nitekim onun girişimi üzerine, Maarif Vekâleti *"Jimnastik Şenlikleri"*ni resmi bir şekilde kutlanmasını kabul etmiş ve 10 Mayıs 1928'de Ankara'da, 11 Mayısta ise İstanbul, İzmir ve diğer Anadolu şehirlerinde Jimnastik şenlikleri kutlanmıştır. Özbay Güven, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 65, Mayıs 1999, s.33–34.

[15] *BCA* 490 01 3 12 34/04.07.1936; *Akşam*, 17 Mayıs 1937.

Samsun'a çıktığı günün kabul edilmesini istemiştir. Bunların dışında 1937'de İngiltere Büyükelçiliği, Kral VIII. Edouard'ın Atatürk'ün doğum gününü kutlamak istediğinden bahisle onun hangi tarihte doğduğunu sormuştur. Atatürk tarih olarak 19 Mayıs gününün iletilmesini istemiştir.[16] Nitekim Edouard'ın tahttan vazgeçmesi üzerine kral olan İngiltere Kralı VI. George 1936 ve 1937 yıllarında Atatürk'e doğum gününü kutlamak amacıyla bir telgraf çekmiştir.[17] Dolayısıyla 19 Mayıs gününün ulusal düzeyde kutlanan bir bayram olarak kabul edilmesinde, Atatürk'ün bu tutumunun da etkisinin olduğu ileri sürülebilir.

Ancak tüm bu etkenlere karşın 19 Mayıs, Atatürk'ün ölümünden yaklaşık beş ay önce resmi olarak kutlanması gereken bir bayram günü olarak kabul edilmiştir. Hatta uzun bir süre bayramın ismi konusunda da bir çelişki yaşanmıştır. 19 Mayıs günü kutlamalarının, "Atatürk Spor Günü"[18] "Atatürk Spor Merasimi"[19] "19 Mayıs Şenlikleri", "Atatürk Günü", "İdman Bayramı", "Atatürk Spor Bayramı"[20] "Jimnastik Bayramı", "19 Mayıs Bayramı"[21] "İdman Şenlikleri"[22] "Jimnastik Şenlikleri"[23]gibi farklı isimler altında anılması bu kutlamaya isim verme konusundaki kararsızlığa örnek olarak verilebilir. Bu durum bayramın, devlet tarafından henüz resmi bir bayram haline getirilip, isminin tam olarak konulmamasından kaynaklanmış olmalıdır. Ayrıca 1937 yılında CHP tarafından yayınlanan bir genelgede "*...19 Mayıs SPOR VE GENÇLİK bayramı adını vereceğimiz bu bayram...*"[24] denilmesi de başlangıçta bu konuda tam bir netlik sağlanamadığının bir kanıtı olarak kabul edilebilir.

1935 YILI KUTLAMALARI

1935 yılındaki kutlamalar sırasında genellikle Atatürk Günü olarak isimlendirilen bu gün tüm Türkiye'de kutlanmış, 19 Mayıs'ın önemi hakkında halkevlerinde söylevler verilmiş, temsiller oynanmıştır.[25] Ancak basında daha çok İstanbul'da yapılan törenlerle ilgili olarak haberlere yer verilmiştir. Buna göre, törenden iki gün önce Güneş Kulübü'nde toplanan diğer kulüp

---

[16] Şerafettin Turan, *Mustafa Kemal Atatürk*, Bilgi Yay., Ankara, 2004, s.18.
[17] Utkan Kocatürk, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Türkiye İş Bankası Yay., 2. basım, Ankara, 1992, s.371, 385; İngiltere Kralı VI. George'un, 1936'da doğum yıldönümü nedeniyle Atatürk'e çektiği tebrik telgrafı: "*Doğum gününüzün yıldönümü nedeniyle Ekselânsınıza kalbî tebriklerimi ve aynı zamanda sıhhat ve uzun ömürler temennilerimi takdim ile samimî bir zevk duyarım*" Kocatürk, *a.g.e.*, s.371.
[18] *Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1935.
[19] *Tan*, 23 Mayıs 1935.
[20] *Tan*, 20 Mayıs 1936.
[21] *Cumhuriyet*, 19, 20 Mayıs 1936.
[22] *Akşam*, 21 Mayıs 1936.
[23] *Ulus*, 19 Mayıs 1936.
[24] *BCA* 490 01 3 15 18/8 Nisan 1937.
[25] *Tan*, 21 Mayıs 1935.

üyeleri tören programı üzerinde görüşmüşlerdir. Tören günü ise tüm katılımcılar yine Güneş Kulübü'nde toplanmışlar, buradan Cumhuriyet Anıtı'na yürümüşlerdir. Anıtın bulunduğu Taksim Meydanı ise halk tarafından doldurulmuştur. Halkın da katılımıyla, kulüp temsilcileri anıta çelenk koyduktan sonra[26] kafile tekrar Güneş Kulübü'ne dönmüş ve böylelikle programın ilk bölümü sona ermiştir.

Programın öğleden sonraki bölümü ise Fenerbahçe Stadı'nda yapılmıştır. Basında yer alan bilgi ve fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla stat tamamen dolu olduğu gibi, kadın izleyicilerin katılımındaki çokluk da dikkat çekicidir.[27]

Halk tarafından oldukça fazla rağbet gördüğü anlaşılan bu güne, spor kulüpleri bütün spor dalları ile birlikte katılmışlar ve sahada ilk olarak bir geçit resmi yapmışlardır. Ardından Fenerbahçe Asbaşkanı Hayri Celâl kısa bir konuşma yapmış, sporcuların Atatürk'e karşı büyük bir saygı duyup, sevgi beslediklerini belirtmiştir. Daha sonra Güneş Kulübü Başkanı Cevat Abbas Gürer oldukça uzun denebilecek bir konuşma yapmıştır. Gürer konuşmasına Osmanlı padişahlarını eleştirerek başlamış ve onların her yönden millete kötü bir miras bıraktıklarını söylemiştir. Özellikle yurdun işgal edildiği dönemin koşullarına değinen Gürer, ülkeyi kötü durumlardan kurtaranın Atatürk olduğunu ve bu işin başlangıç noktasının da 19 Mayıs günü olduğunu belirtmiştir.[28]

Konuşmalardan sonra sahadaki sporcular hep birlikte bir ant içmişlerdir. Ant şu şekildedir:

"*Ey varlığımızı yapan Sayın sevgili Atatürk!*

Açtığın yolda, kurduğun ülkede, gösterdiğin amaçta, hiç durmadan, irkilmeden yürüyeceğimize ve bu uğurda kanımızı güle güle akıtacağımıza söz veririz..."[29]

Son olarak sahada birçok dalda atletizm gösterileri yapılmış ve ciritte bir Türkiye rekoru dahi kırılmıştır.[30] Ayrıca bu günün anısına Beşiktaş-Güneş spor kulüpleri karma takımı ile Fenerbahçe-Galatasaray spor kulüpleri karma takımları arasında da bir karşılaşma yapılmıştır.[31]

---

[26] Anıta çelenk koyan kulüpler şunlardır: Avcılar Kulübü, Anadolu Hisarı İdman Yurdu, Kumkapı Kulübü, Beşiktaş Jimnastik Kulübü, İstanbul Spor, Kurtuluş, Fenerbahçe, Beyoğlu Spor, Vefa, Darüşşafaka, Hilal, Altınordu, Moda Su Sporları, Güneş, Süleymaniye, Galatasaray. *Tan*, 25 Mayıs 1935.

[27] *Tan*, 25 Mayıs 1935.

[28] *Tan*, *Cumhuriyet* 25 Mayıs 1935.

[29] *Tan*, 25 Mayıs 1935.

[30] Galatasaraylı sporcu Karakaş tarafından kırıldığı söylenen cirit atma rekoru ile ilgili olarak basında verilen bilgiler çelişkilidir. Cumhuriyet gazetesi bir Türkiye rekoru kırıldı derken, Tan gazetesi ise bir Balkan rekoru kırıldığını iddia etmiştir. *Tan*, *Cumhuriyet* 25 Mayıs 1935.

[31] Karşılaşmayı Beşiktaş-Güneş karma takımı 3-2'lik bir skorla bitirmiştir. *Tan*, *Cumhuriyet* 25 Mayıs 1935.

Tören sırasında yapılan konuşmalar bir yana bırakılırsa bu gün tamamen spor aktivitelerinin sergilendiği bir gün olarak kutlanmıştır. Basından anlaşıldığı kadarıyla henüz okulların katılmadığı bu kutlama gününde spor gösterilerinin bir yarışma şeklinde, spor kulüpleri tarafından yapılması da ayrıca dikkat çekicidir. Bunun dışında Atatürk'ün 18 Mayıs'ta İstanbul'da olmasına karşın[32] bu kutlamalara katıldığına yönelik olarak herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1936 YILI KUTLAMALARI

Eldeki belgelerden anlaşıldığı kadarıyla 1936 yılı kutlamaları için CHP Genel Sekreterliği tarafından bir genelge yayımlanmış ve böylelikle kutlamalar parti tarafından düzenlenmeye başlanmıştır. Basından elde edinilen bilgilere göre de kutlamalar CHP'nin genelgesi doğrultusunda yapılmıştır. Genelgede, son spor kongresinde 19 Mayıs tarihinin spor bayramı olarak kutlanması kararı verildiği hatırlatılarak, jimnastik şenliklerinin de Kültür Bakanlığı[33] tarafından aynı tarihe alındığı ve Türk Spor Kurumu'nun da kendi örgütlerine konuyu ilettiği belirtildikten sonra, kutlamaların nasıl yapılacağı açıklanmıştır. Buna göre, tüm Türkiye'de, öğrenciler ve sporcular birlikte sahalarda jimnastik gösterileri ve sokaklarda yürüyüş yapacak, cumhuriyet anıtlarına ve şehitliklere çelenkler konulacak ve kutlamalara halkevleri de katılacaktır.[34]

İstanbul'daki törenlerde, törene katılan İstanbul bölgesi spor kulübü üyeleri, kız muallim mektebi öğrencileri ile bazı liseler sabahtan Cumhuriyet Anıtı'na bir çelenk koymuşlardır. Ayrıca İstanbul sporcuları adına Atatürk'e, İsmet İnönü'ye, Fevzi Çakmak'a, Halk Partisi Umumi Kâtibi Recep Peker'e ve Maarif Vekâleti'ne saygılarını sunmak üzere telgraf çekmişlerdir. Kutlamalar halk tarafından yine yoğun bir ilgiyle karşılanmış ve kadınların katılımı oldukça fazla bir sayıya ulaşmıştır. Jimnastik Bayramı kutlamaları ile birlikte yapılan törenler sırasında ortaokul ve lise öğrencilerinin sahadaki spor gösterilerinin yanı sıra o dönemin büyük spor kulüplerinin katıldığı bisiklet ve kürek yarışları ile futbol karşılaşmaları da düzenlenmiştir. Bu arada bir takım konuşmalar da yapılmıştır. Konuşmacılardan Fethi Başaran adındaki bir kişi Atatürk'ün Anadolu'ya ayak bastığı günün Türk sporcuları için de bir tarihi gün olarak kabul edildiğini ve bu günün her sene

---

[32] *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, C.I, 4. Baskı, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2003, s.256.

[33] Kültür Bakanlığı olarak isimlendirilen bakanlık, aslında Milli Eğitim Bakanlığı'dır. "Bakanlık, 1923'ten 27 Aralık 1935 tarihine kadar Maarif Vekâleti, 28 Aralık 1935'ten 21 Eylül 1941 tarihine kadar Kültür Bakanlığı, 22 Eylül 1941'den 9 Ekim 1946 tarihine kadar Maarif Vekilliği, 10 Ekim 1946'dan sonra Millî Eğitim Bakanlığı, 1950'den sonra Maarif Vekâleti ve 27 Mayıs 1960 tarihinden sonrada tekrar Millî Eğitim Bakanlığı" adını almıştır. Selçuk Kantarcıoğlu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür, 3. Baskı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998, s.15.

[34] *BCA* 490 01 3 12 34/14.05.1936.

daha da parlak bir şekilde anılacağını söylemiştir. Türk Spor Kurumu Umumi Kâtibi Nizamettin Bey de yaptığı konuşmasında, sporun bir yurt koruması olduğunu, Türk sporunun kurtuluş ve ilerleyişinin Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı gün doğmuş olduğunu belirtmiştir.[35] Bunların dışında İstanbul'da başka kutlamalarda olmuş, Eminönü Halkevi spor kolu tarafından spor yarışmaları düzenlenmiş, Karadenizli Talebe Birliği adlı bir dernek tarafından da İstanbul Üniversitesi konferans salonunda bir tören yapılmıştır. Törende başta Mahmut Esat Bozkurt olmak üzere, Prof. Ali Fuat ve Milli Türk Talebe Kurumu[36] Başkanı birer konuşma yapmışlar ve tören onuncu yıl marşının okunmasıyla sona ermiştir. Ayrıca dernek bu günün şerefine Park Otel'de sabaha kadar süren büyük bir eğlence de düzenlemiştir.[37]

Atatürk, 1936 yılı 19 Mayıs kutlamaları sırasında da İstanbul'da olmasına[38] karşın yine törene katıldığına yönelik olarak herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Basında ağırlıklı olarak İstanbul'da yapılan kutlamalara ilişkin haberlere daha fazla yer verilmiş olmakla birlikte, kutlamalar ülkenin her tarafında yapılmış ve buralarla ilgili olarak az da olsa bilgiler verilmiştir. 19 Mayıs, 1936 yılında da henüz resmi anlamda bir bayram olarak kabul edilmediğinden dolayı resmi daireler açık kalmış, İdman Şenlikleri olduğu için sadece ortaokullarla, liseler tatil edilmiştir.[39]

Samsun'da yapılan kutlamalar sırasında ise karada top atışları yapılırken, denizden motorlarla Gazi İskelesine çıkan bir gurup asker başları üstünde taşıdıkları Atatürk portresini iskelede bekleyen gençlere teslim etmiş ve böylelikle Atatürk'ün Anadolu'ya ilk çıkışını canlandırmak istemişlerdir. Daha sonra Atatürk anıtına çelenk konulmuş ve konuşmalar yapılmıştır. Ayrıca askerlerin, öğrencilerin, sporcuların, esnaf kurumlarının ve halkın katılımı ile bir geçit töreni ve stadyumda spor gösterileri ile yarışmalar yapılmıştır.[40] Gece ise bir fener alayı düzenlenmiş, halkevinde temsiller verilmiş, Belediye "*Şükran Balosu*" adı altında sabaha kadar süren bir eğlence düzenlemiştir. Başkent Ankara'da ise Türk Spor Kurumu ve halkevlerinin

---

[35] *Cumhuriyet*, *Tan* 20 Mayıs 1936.

[36] Osmanlı Devleti'nin son döneminde, 1916'da kurulan ve Cumhuriyet devrinin de ilk öğrenci derneği olan Milli Türk Talebe Birliği, kapatıldığı 1980 yılına kadar faaliyetleri birkaç kez durdurulmuş olsa da Türk tarihinin önemli gençlik örgütlerinden biri olmuştur. Erken dönem Türk milliyetçiliğinin de ilk gençlik örgütlerinden biri olan MTTB, 1960'ların ortalarına kadar ağırlıklı olarak dönem hükümetlerinin politikaları paralelinde milliyetçi çizgisini korumuş ve kısa bir süre Türkçü-İslamcı anlayışı savunmuşsa da, 1960'ların sonlarında daha belirgin bir biçimde İslamcı bir anlayışa yönelmiştir. Doğan Duman - Serkan Yorgancılar, *Türkçülükten İslâmcılığa Milli Türk Talebe Birliği*, Vadi Yay., Ankara, 2008, önsöz.

[37] *Cumhuriyet*, *Ulus* 20 Mayıs 1936.

[38] Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.I, s.272; Cumhuriyet 17, 18 Mayıs 1936.

[39] *Tan*, 19 Mayıs 1936.

[40] *Cumhuriyet*, 21 Mayıs 1936.

hazırladığı törenler yapılmıştır.[41] Halkevinde yapılan birçok konuşmanın yanı sıra iki piyes oynanmış ve Atatürk'e bir telgraf çekilmesi kararlaştırılmıştır.[42]

1936 yılındaki kutlamalar sırasında 19 Mayıs gününün önemi ile ilgili olarak basında bir takım yorumlar da yapılmaya başlanmıştır. Örneğin Cumhuriyet Gazetesi'nde bu günün önemi ile ilgili olarak yazılan bir köşe yazısında, Atatürk'ün Samsun'a çıktığı 19 Mayıs günü, yeni Türkiye'nin temelinin atıldığı bir gün olarak kabul edilmiş ve milli varlığın esası olarak değerlendirilmiştir. Yazıda "...*onun şehre ayak bastığı gün, Türk milletinin bahtı açıldı, Türk tarihinin şerefi yükseldi, parlak bir devrin yılları sıralanmıya başladı*..." denilerek 19 Mayıs tarihinin Türk milletinin kötü kaderini değiştiren mutlu bir gün olduğu söylenmiştir.[43] Ulus Gazetesi'nde ise Falih Rıfkı Atay Milli Mücadele dönemi Anadolu'nun içinde bulunduğu durumu anlattıktan sonra, Atatürk'ün Türk milleti ile bütünleşerek vatanı kurtardığını ve 19 Mayıs tarihinin bu kurtuluşun başlangıcı olduğunu söylemiştir. Ancak mücadelenin bitmediğini, büyük ve güçlü bir Türkiye tamamlanana kadar devam edeceğini de belirtmiştir.[44]

1937 YILI KUTLAMALARI

CHP Genel Sekreterliği 1937 kutlamaları için de bir genelge yayımlamıştır. Genelgede, bayramın tüm il, ilçe ve köylerde kutlanması istenmiş, kutlamaların radyodan yayımlanacağı, programların Ankara'da Dahiliye Vekili ve CHP Sekreteri tarafından, il ve ilçelerde ise vali ve kaymakamlar tarafından verilecek söylevlerle başlaması gerektiği belirtilmiş ve milletin Atatürk'e saygılarını sunduğu telgrafların çekilmesi istenmiştir.[45]

Genelgede bu bayramın kutlanmasıyla elde edilebilecek bir takım amaçların da olduğu söylenmiş ve "*...19 Mayıs, Türk milletinin yeniden harekete geçmesi ve fizik ve moral kalkınmasının ilk hamlesidir...*" denilerek, ulaşılması gereken hedefler şöyle belirtilmiştir:

---

[41] *Tan*, 20 Mayıs 1936.

[42] Telgrafta şunlar söylenmiştir: "Türk milletinin kurtuluş ve kuruluşuna baş olan 19 Mayıs 1919'un on yedinci yıl dönümünü Halkevinde kutlamakta olan Ankaralılar, büyük adınızın etrafında yürekten kopan bir coşkunlukla yüce şeflerine en derin bağlılıklarını ve minnetlerini sunmak arzu ve kararlarını bütün bir birlik halinde heyecanla gösterdiler. Bu candan tezahürü yüce huzurunuza baş eğerek arzederim" Ankara Halkevi Reisi İçel saylavı Ferid Güven. Ulus, 20 Mayıs 1936.

[43] Yazıda ayrıca şunlar söylenmiştir: "...Eğer Atatürk Samsun'a gitmeseydi, her gününde bir başka ışık yaşıyan şu on yedi yıl, cihan tarihinde yer almıyacaktı; Türkün talihi siyah kalacaktı ve Türk milleti –tasviri değil, tasavvuru bile tüyler ürpertecek- facialar içinde eriyecekti..." Cumhuriyet, 20 Mayıs 1936.

[44] *Ulus*, 19 Mayıs 1936.

[45] *BCA* 490 3 15 18/11.5.1937.

"...19 Mayıs SPOR VE GENÇLİK bayramı adını vereceğimiz bu bayram, ayrıca bütün millete güzel insan, hareketli insan, canlı insan, uyanık insan, dürüst insan, mert insan idealini aşılamak, hava, ışık, su, dağ sevgisini sindirmek, temizlik, sağlamlık ve güzellik aşkını yerleştirmek ve artırmak için bir vesile sayılacaktır..."[46]

Basında yer alan bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla kutlamaların belli bir merkezden yönlendirilmesinin de etkisiyle olsa gerek bayram hazırlıkları ve kutlamalar günlerce önceden başlamış, bayram kutlaması için yapılan provalar dahi devletin üst düzey yönetici ve bazı milletvekilleri tarafından izlenmiş, 19 Mayıs bayramı için ülkenin çeşitli yerlerinde bulunan CHP'nin parti kolları tarafından, gençlere yönelik olarak eğlenceler düzenlenmiştir.[47]

Bayram Türkiye'nin her yerinde ilçeler ve köyler dâhil olmak üzere kutlanmış olup,[48] buralarda yapılan kutlamalarla Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerde yapılan kutlamalar arasında hemen hiçbir fark tespit edilememiştir. Yalnızca buralarda yapılan gösterilere o dönemlerde her yerde lise ve üniversite olmadığından ilk ve ortaokul öğrencileri katılmıştır.[49]

Ankara'daki kutlamalar sırasında ise resmi ve özel kurum binalarına, apartmanlara, evlere, mağaza ve dükkânlara Türk ve CHP bayrakları ile belediye tarafından şehrin bir takım yerlerine spor, hareket, canlılık ve güzellik hakkında söylenmiş bir takım veciz sözler asılmıştır. Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 Salı günü Samsun'da karaya çıkmasını temsilen saat yedide 21 pare top atışı yapılmış, fabrikalar, lokomotifler düdüklerini, otomobiller kornalarını çalmışlardır. Stadyumdaki törenden önce, gençler Halkevi'nde toplanmışlar ve buradan bando, polis ve jandarma süvari müfrezesi, Ankara kulüplerine üye sporcular, jandarma bölüğü ve Ankara Gücü Kulübü mızıka takımı eşliğinde büyük bir kalabalık halinde yürüyüşe geçmişlerdir. Bu sırada halk da cadde kenarlarına dizilmiş bir halde onları alkışlamıştır. Kortej, Ulus'ta bulunan Atatürk Heykeli'ne çelenk koyup, İstiklal Marşı'nı okuduktan sonra, stada doğru yürüyüşe geçmiştir. Stadyumda günün önemini vurgulayan konuşmaların yapılmasından sonra gençler ant içmişler ve bir takım sportif gösteriler yapmışlardır. Bunların dışında güreşçiler bir gösteri yapmış, İstanbul, Ankara ve İzmir bölgeleri arasında atletizm yarışmaları düzenlenmiş ve Atatürk, Büyük Millet Meclisi Reisi Abdülhalik Renda ve

---

[46] *BCA* 490 3 15 18/8 Nisan 1937.
[47] *Ulus*, 14–15 Mayıs 1937; *Tan* 12 Mayıs 1937.
[48] *Ordu İlinde 19 Mayıs Bayramı*, Haz.: D.T.E. Şubesi Üyesinden Sıtkı Can, Ordu Halkevi Yay., Ordu, 1938, s.29 vd.
[49] *Ordu İlinde 19 Mayıs Bayramı*, s.16; *Balıkesirde 19 Mayıs 1937*, Balıkesir Halkevi Yay., Balıkesir, 1937, s.35 vd.

Başbakan İsmet İnönü'ye tebrik telgrafları çekilmiştir.[50] Tören, herkesin hep bir ağızdan onuncu yıl marşını okumasıyla sona ermiştir. Radyodan da aktarılan gösterilere halk büyük bir ilgi göstermiş ve stadyumu tamamen doldurmuştur.[51]

İstanbul'daki kutlamalar da Ankara'dakine benzer bir şekilde olmuş, halk kutlamalara yoğun bir ilgi göstermiş, resmi ve özel binalar bayraklarla donatılmış, stadyumda günün anlamını belirten konuşmalar ve spor gösterileri yapılmış, Taksim Meydanı'nda gençlik, halkla birlikte İstiklal Marşı'nı okumuş ve anıta bir çelenk koymuştur. Bunun dışında ana caddelerde yürüyüşler yapılmış, yarışmalar düzenlenmiş, Şişli, Kadıköy, Beşiktaş, Beyoğlu, Üsküdar, Şehremini halkevleri tarafından ayrı kutlama programları yapılmış, spor gösterileri, temsiller ve gece eğlenceleri düzenlenmiştir.[52]

Atatürk, 1937 yılında yapılan gösterilere de katılmamış sadece stadyumdaki gösteriler sırasında kendisine çekilen telgrafa karşılık vermekle yetinmiştir.[53]

Basının 1937 yılındaki 19 Mayıs kutlamalarına yönelik ilgisi, geçmiş yıllarla kıyaslandığında bu konuda çok büyük bir oranda artış olduğu görülmüştür. 1937 yılına kadar gazetelerin ön sayfalarında dahi küçük bir haber olarak verilen bayram hakkındaki haberlerin, bu yıldan itibaren ön plana çıkarıldığı tespit edilmiştir. Bayrama ait haberler günler öncesinden verilmeye başlandığı gibi, daha da çeşitlenmiş, köşe yazarlarının da konuyla ilgili olarak yaptığı yorumlar artmıştır. Örneğin Ulus gazetesi, gazetenin sağ üst köşesine 1 Mayıs'tan itibaren "*19 Mayıs Spor ve Gençlik bayramıdır*" logosu koymuş ve bunu 19 Mayıs gününe kadar sürdürmüştür.[54] Cumhuriyet gazetesinde yer alan "*Hem Nalına Hem Mıhına*" adlı köşede ise 19 Mayısın artık resmi bir bayram olması gerektiği üzerinde durulmuş, CHP'nin bu günü Jimnastik ve Spor Bayramı olarak kabul ettiğini, fakat bugünün tüm

---

[50] Atatürk'e çekilen telgraf şu şekildedir: "Bundan 18 yıl önce vatanın ufuklarında ve milletin ruhunda bütün ümid ışıkları söndürüldüğü ve yesin, çaresizliğin kara kâbusu bütün yürekleri sardığı zaman, içinde taşıdığı inan, irade ve sevgi güneşini, saltanat ve hilafet rejiminin bütün şenaatine rağmen ilk defa Samsunda milletin ezgin ve bitkin gözleri önünde parlatan ve milletin içinde ve milletle beraber bugünün Türkiyesini yaratan Atatürke sonsuz minnet ve şükranlarımızı sunarken daima arkasından bir tek nefer gibi gitmenin zevki, heyecanı ve inancı ile sağlıklar, uzun ömürler ve yeni başarılar dileriz" Ulus, Cumhuriyet, Tan, Akşam 20 Mayıs 1937.

[51] *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Tan*, *Akşam* 20 Mayıs 1937.

[52] *Cumhuriyet*, *Tan*, *Akşam* 20 Mayıs 1937.

[53] Ulus, 21 Mayıs 1937; Atatürk'ün telgrafı şu şekildedir: "...19 Mayıs gününün yıldönümünde Ankara Stadyumu'nda toplanan muhterem yurttaşların ver şuurlu ve gürbüz gençliğin yüksek ve kalbî hislerini bildiren telgrafınızı büyük sevinçle aldım. Teşekkür eder ve Türk'ün sınırı olmayan yükselme ve ilerlemesinde daima başarılar dilerim" Kocatürk, a.g.e., s.371.

[54] *Ulus*, 14, 20, 21 Mayıs 1937; *Tan*, 12, 18, 19, 20 Mayıs 1937; *Cumhuriyet*, 18, 19, 20 Mayıs 1937; *Akşam*, 17, 18, 19, 20 Mayıs 1937.

millete mal edilmesi gereken bir gün olduğu üzerinde durulmuştur. [55] Ayrıca bu günün önemi ile ilgili olarak radyodan konferanslar verilmeye başlanmış,[56] törenler öncesi bir talimatname hazırlanmış ve burada gösteriler sırasında neler yapılacağı fotoğraflarla birlikte tüm ayrıntılarıyla anlatılmıştır.[57] Ayrıca halkevleri de kutlama törenleri bittikten sonra tören sırasında neler yapıldığını gösteren, içinde günün anlam ve öneminin de anlatıldığı kitapçıklar yayımlamışlardır. Tüm bu gelişmeler 19 Mayıs bayram kutlamasının benimsenmesi ve benimsetilmeye çalışılması konusunda 1937 yılında nasıl bir ivme kazanıldığını ve bayram kutlamalarına CHP'nin bir başka deyişle bu yıllarda ki parti-devlet bütünleşmesi[58] düşünüldüğünde, devletin doğrudan sahip çıkmasının bayram kutlamaları üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Bayram için gazetelerde bir takım vecizeler de yayımlanmıştır. Vecizelerde, sporun insan sağlığı, görüntüsü ve ahlakı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu söylenmiş, vatan sevgisi işlenmiş ve bu konular özelikle vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra gazetelerde, sporun insan yaşamındaki önemini belirten fotoğraflarla desteklenmiş yazılar da yazılmıştır. Gazetelerin yaklaşımından toplumda spor yapma alışkanlığı yaratma konusunda hedef kitle olarak seçildikleri anlaşılan gençlikte, spor yapmayı bir yaşam biçimine dönüştürmek amacında oldukları anlaşılmaktadır. Gazetelerde yer alan fotoğraflarda da yine benzer düşüncelerin vurgulanmaya çalışıldığı görülmüştür. Örneğin Ulus gazetesinde yer alan fotoğraflarda, Atatürk'ün fotoğrafının da yer aldığı ilk sayfada, onun gençliğe verdiği önemi belirten bir takım sözlerinin yanı sıra, "*Gürbüz ve yavuz evlâtlar isterim*", "*Bir Türk dünyaya bedeldir*" sözleri ile birlikte vücutlarını sporla geliştirmiş oldukları anlaşılan ve sağlığı, gücü, geleceği temsil ettiği söylenebilecek iki erkek fotoğrafı konulmuştur.[59] Bu durum CHP'nin 1937 yılı 19 Mayıs kutlamaları nedeniyle yayımladığı genelgesinde dile getirilen amaçların bir takım yollarla topluma iletilmesi olarak yorumlanabileceği gibi, sporu da Türk halkına ideolojik bir formasyon ve vücudunu geliştirme eğitimi verme aracı olarak gören CHP'nin,[60] 19 Mayıs kutlamalarında tam olarak belirleyici bir role sahip olduğunda bayram kutlamalarını halkı yönlendirici ve eğitici bir boyuta taşımıştır demek mümkündür.

Basında, Atatürk'ün Samsun'a çıkmasının Türkiye Cumhuriyeti'nin kurtuluş ve kuruluş sürecindeki önemini belirten, bu günü Türkiye Cumhu-

---

[55] *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1937.
[56] *Ulus*, 20, 21 Mayıs 1937.
[57] 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Talimatnamesi, Ulus basımevi, Ankara, 1937.
[58] Cemil Koçak; "Siyasal Tarih (1923–1950)", *Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye 1908–1980*, C.4, Cem Yay., 4.basım, İstanbul, 1995, s.113–116.
[59] *Ulus*, 18, 19 Mayıs 1937; *Cumhuriyet*, 18, 19, 20 Mayıs 1937; *Akşam*, 19 Mayıs 1937.
[60] Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2002, s.175.

riyeti tarihinde bir milat olarak kabul eden köşe yazıları yazılmış, 19 Mayıs tarihi kutsal, ulu bir gün olarak nitelendirilmiştir.[61] Bazı gazetelerde yazılan köşe yazılarında ve günün önemini belirtmek amacıyla yapılan konuşmalarda ise Atatürk'ün 1927 yılında söylediği Nutuk'undan bol miktarda alıntılar yapılmış, yazarlar ve konuşmacılar bu günle ilgili olarak ortaya koydukları düşüncelerinde Nutuk'u temel bir kaynak olarak kullanmışlardır.[62] Devletin üst düzey yönetici ve bazı kurum yöneticilerinin verdiği beyanatlardan anlaşıldığı kadarıyla, onlar da 19 Mayıs gününe yönelik olarak benzer bir yaklaşım sergilemişlerdir.[63]

Bunların dışında 19 Mayıs'ın gençlik için ifade ettiği anlamı ve bu günün bir bayram olarak kendilerine ayrılmasının gençler üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla Ulus gazetesi tarafından çeşitli lise ve üniversiteli gençler arasında bir anket düzenlemiş, Cumhuriyet gazetesi ise gençlerle röportaj yapmıştır. Buralardan elde edilen sonuçlara göre, gençlerin düşünceleri de genel yaklaşımdan farklı olmamış, onlar da 19 Mayıs tarihinin ülkenin kurtuluşunda bir başlangıç olduğunu belirtmiş, ayrıca Türk tarihinde böylesine önemli bir günün kendilerine ayrılmasının onları çok mutlu ettiğini belirtmişlerdir.[64]

1938 YILI KUTLAMALARI

CHP Genel Sekreterliği 1938 kutlamaları için de bir genelge yayımlanmıştır. Ancak bu defa bu konuda daha erken davranılmış, kutlamalara yönelik olarak yapılan yazışmalara Şubat ayından itibaren başlanmıştır. Kutlamaların

---

[61] *Ulus*, 14, 19, 20 Mayıs 1937; *Cumhuriyet*, 18, 19 Mayıs 1937; *Tan*, 18, 19 Mayıs 1937; *Akşam*, 19 Mayıs 1937.

[62] *Ulus*, 14, 19, 20 Mayıs 1937; *Tan*, 18 Mayıs 1937; *Akşam*, 17, 18 Mayıs 1937.

[63] Konuyla ilgili olarak belirtilen düşünceler şöyledir: Milli Müdafaa Bakanı General Kâzım Özalp "19 mayıs, türk milleti için en uğurlu bir gündür. Bugünde Büyük Şefimiz Atatürk Anadoluya ayak basmış ve bütün milleti etrafına toplamıştır..."; Kültür Bakanı Saffet Arıkan "19 Mayıs: bir milletin kara bahtlı tarihini kurtuluş ve yükseliş yönüne çeviren bir dehanın, işe başladığını müjdeleyen gündür..."; Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya "...Atatürk'ün ecnebi süngüleri altında esaret altında yaşamakta olan İstanbul idaresinden kurtularak selâmetle Samsuna varması ve Anadolu'ya ayak basmış olması türk milletinin taliine olarak yeni bir devlet güneşinin doğmasına ve yeni bir tarihin açılmasına, aynı zamanda türk milletinin asli cevherini ve ruhi faziletini bir daha göstermesine amil oldu..."; Sıhat ve İçtimaî Muavenet Bakanı Dr. Refik saydam: "19 mayıs 1919, türk milletini türk vatanını halâsa kavuşturan tarihtir..."; Gümrük ve İnhisarlar Bakanı Ali Rânâ Tarhan "19 mayıs, en büyük irade kuvvetinin en yüksek istiklâl aşkı ile birleşerek koca bir milleti kurtarmak için harekete geçtiği gündür..."; Türk Spor Kurumu Başkanı General Ali Hikmet Ayardem "19 mayıs, büyük kurtarıcı Atatürk'ün Anadolu'ya ilk ayak bastığı ve yarattığı bütün kurtarış harikalarına fiilen ilk başladığı gündür..."; Cevad Abbas Gürer "...İşte o gündür ki; Atatürk tarihte ölmiyen ve ebedi ölmiyecek olan yeni bir devir açtı. Ve bu devirle bütün dünyaya, alnı açık, ayakta dimdik duran ve bütün dünyaca saygıyle tanınan bir türk dünyası yarattı..." Ulus, 19, 20 Mayıs 1937.

[64] *Ulus*, *Cumhuriyet* 19 Mayıs 1937.

yine radyodan verileceğinin belirtildiği[65] yazışmalarda, kutlama programlarının kötü hava koşulları da göz önüne alınarak hazırlanması istenmiştir. Ancak özellikle dikkat çekilen nokta ise bayramın geçen yıla göre daha canlı ve heyecanlı olarak kutlanması için gereken önlemlerin alınmasının istenmiş olmasıdır.[66] Bunların dışında CHP Genel Sekreterliği tarafından, Türkiye genelinde köyler dâhil olmak üzere bayramın nasıl kutlanması gerektiğini belirlemek amacıyla bir broşür halinde "*19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı*" çıkarılmıştır.[67] Talimatnamede otuz üç adet de veciz söz yer almıştır. Bunların tümü CHP'nin 1937 yılında bayram kutlamaları sırasında ulaşmayı hedeflediği amaçlarını karşılamaya yönelik mesajlardan oluşmuş ve birçoğuna 1937 ve 1938 kutlamaları sırasında gazetelerde de yer verildiği görülmüştür.[68]

19 Mayıs 1938 kutlamalarını diğerlerinden özellikle de 1937 kutlamalarından ayıran tek fark Atatürk'ün bu kutlamalara katılmış olmasıdır. Bunun dışında gazeteler de yer alan haberlerden, tören hazırlıklarına ve törenlerde yapılan faaliyetlere kadar her şey 1937'nin bir tekrarı niteliğinde olmuştur.

Basının 1938 yılı kutlamalarına yönelik ilgisi de bir önceki yıl gibi olmuş, 19 Mayıs'la ilgili haberler kamuoyuna daha önceden duyurulmaya başlanmış,[69] sporun insan sağlığı, görüntüsü ve ahlakı üzerinde olumlu etkisi olduğunu vurgulayan ve vatan sevgisini işleyen vecizeler ve fotoğraflar yayımlanmış, günün önemini belirten köşe yazıları yazılmıştır.[70] Ayrıca basında, Atatürk'ün Samsun'a çıkma anına ve sonraki çalışmalarına şahit olmuş kişilerle yapılan görüşmeler ve onların o günlere ait anıları yer almıştır.[71] Bunların yanı sıra radyodan konferanslar verilmiş ve bu konferanslarda işgal yıllarında çekilen sıkıntılar, bu durumdan nasıl çıkıldığı, bunda 19 Mayıs tarihinin ve Atatürk'ün rolünün ne olduğu belirtilerek, sporun önemi üzerinde durulmuş ve ülkede sporu geliştirmek için yapılan planlamalar anlatılmıştır.[72] Atatürk'ün Nutuk'u yine en çok kullanılan eserlerinden biri

---

[65] *BCA* 490 01 4 17 14/18.05.1938.
[66] *BCA* 490 01 4 17 8/13.04.1938; *BCA* 490 01 4 16 7/16.02.1938.
[67] Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı, Ankara, 1938.
[68] Bu mesajlara örnek vermek gerekirse: "1. 19 Mayıs güven, sevinç, hareket günüdür. 2. Dedikodu yapma spor yap 3. Güzel insan iyi insandır 4. Spor gençliğin tılısımıdır 5. Genç bir baş ancak dinç omuzlar üzerinde durabilir 6. Dik otur doğru konuş 7. Özü sözü doğru ol 8. Yürü, koş, atla, güreş, pinekleme! 9.Güzelliğin temeli sağlıktır 10. Temiz yürek, doğru söz, güzel vücut 11. Kendine bak 12. Her yaşta hareket 13. Gövde kafayı yaşatır, kafa gövdeyi işletir" Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği; 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı 1938, s.7–8.
[69] *Ulus*, 17, 18 Mayıs 1938.
[70] *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Tan*, 19, 20 Mayıs 1938.
[71] *Ulus*, *Tan*, 19 Mayıs 1938.
[72] *Ulus,* 19, 20, 21 Mayıs 1938.

olmuş, bazı gazetelerde Nutuk'tan alınmış bir takım paragraflar verilmiş, yapılan konuşmalarda referans olarak kullanılmıştır.[73]

Ankara'daki tören sırasında ise İçişleri Bakanı ve CHP Genel sekreteri Şükrü Kaya'ya binlerce kişinin imzaladığı bir dilekçe sunulmuştur. Dilekçede, kendisinden Atatürk'e karşı duydukları sevgi ve saygının ona iletilmesi, 19 Mayıs gününün resmi anlamda gençlik ve spor bayramı olarak kabul edilmesi ve törenin yapıldığı sahanın adının 19 Mayıs stadyumu olarak adlandırılması isteklerinde bulunulmuştur.[74]1938'deki törenlere ülkeyi ziyarete gelmiş olan Yugoslavya'nın Harbiye ve Bahriye Bakanı Orgeneral Mariç de katılmıştır. Atatürk törene katılmasına karşın konuşma yapmamış, yine törenden sonra millete bir teşekkür telgrafı çekmiştir.[75] Tören sırasında günün anlam ve önemini belirten konuşmayı İçişleri Bakanı ve CHP Genel sekreteri Şükrü Kaya yapmıştır. Kaya, radyodan da yayımlanan konuşmasında, Milli Mücadele dönemine değinmiş, ülkenin kurtarılmasında Atatürk'ün oynadığı role, sporun önemine değinerek, gençleri spor yapmaları konusunda uyarmıştır. Ayrıca gençliğin ülke için önemini belirterek, onların ülkenin geleceği olduğu, bu nedenle de bu sorumluluğun farkında olmaları gerektiği üzerinde durmuştur. Bunların dışında Kaya da, törene katılan halk gibi, törenin yapıldığı sahanın adının 19 Mayıs Stadyumu olması önerisinde bulunmuştur.[76] Sahadaki törende, her yıl olduğu gibi 1938 yılı kutlamalarında da spor gösterileri yapılmış ve Türkkuşu'na ait uçaklar gruplar halinde ya da tek tek uçarak günün önemini anlatan dövizler atmışlardır.[77]

SONUÇ

Başlangıçta devletin halka değil, halkın devlete benimsetmeye çalıştığı bir bayram olarak ortaya çıkan bir başka deyişle halkın yerel bir bayramı ulusal düzeyde kutlanan bir bayrama dönüştürme çabası olarak gelişen 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, sonraları CHP'nin organize ettiği bir şekilde kutlanmaya başlanmıştır. 1936 yılından, devletin resmi bir bayramı olarak kabul edilinceye kadar, 19 Mayıs kutlamalarının tüm düzenlemelerinde CHP etkili olmuş, kutlama programlarında törenler sırasında yapılması gerektiğine inandığı her şeyi, ulaşmak istediği hedefleri de göz önünde bulundurarak belirlemeye çalışmıştır. Konuya bu açıdan bakıldığında 1937 kutlamalarının bu konuda oldukça büyük bir önemi olduğu ve CHP'nin bu bayramın ulusal bir düzeye taşınması çabalarında 1937 yılındaki kutlamalar sırasında dikkat çekici bir ilerleme kaydettiği söylenebilir. Ancak konu

[73] *Ulus*, 19, 20 Mayıs 1938.
[74] *Ulus*, 20 Mayıs 1938.
[75] *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Tan*, 20, 21 Mayıs 1938.
[76] *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Tan,* 20 Mayıs 1938.
[77] *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Tan,* 20 Mayıs 1938.

bir başka açıdan değerlendirildiğinde ise kutlamaların çok kısa bir sürede birbirinin tekrarı şekline dönüştüğünü de söylemek mümkündür.

Diğer tüm milli bayram anma ya da kutlamalarında olduğu gibi, bu bayramda da, partinin bayram kutlamaları sırasında neler yapılması gerektiği konusunda yayımladığı genelgeler ve talimatlar aracılığıyla halkın belli bir takım konularda bilinçlendirilmeye ve yönlendirilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu amaçla yapılan işler sırasında sıklıkla vurgulanan noktalar, Milli Mücadele sırasında yaşanan güçlükler, Atatürk'ün milletin bu sıkıntılardan kurtulması konusunda oynadığı rol ve 19 Mayıs'ın bu konuda bir başlangıç noktası teşkil ettiği olmuştur. Ayrıca birçok yerde sporun önemi vurgulanmış, sporun insan sağlığı, görüntüsü ve ahlakı üzerinde olumlu etkisi olduğu belirtilerek, sporun vatandaşlar özellikle de gençler tarafından bir yaşam biçimi haline getirilmesine çalışılmıştır. Ancak burada vurgulanması gereken bir başka nokta ise iktidarlar tarafından siyaseten kullanılan bu özel günlerde, genellikle verilen mesajlar rejimin sürekliliğine ve ülkede birliğin sağlamasına yönelik olmasına karşın bu bayramda verilen mesajlarda bu endişenin olmaması dikkat çekicidir.

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı aslında 1935'ten itibaren resmi olmamakla birlikte ulusal bir düzeyde kutlanmasına ve Atatürk'ün bu bayramla bu kadar bütünleştirilmesine karşın, Atatürk 1938 yılına kadar yapılan kutlama programlarının hiç birine katılmamış, törenler sırasında kendisine çekilen telgraflara karşılık vermekle yetinmiştir. 1938 yılı kutlamaları Atatürk'ün ulusal düzeyde doğrudan katıldığı son bayram olmuştur. Çünkü sonrasında yapılan 30 Ağustos ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramları'na katılamamıştır.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA, Ankara)
Cumhuriyet Halk Partisi Fon Kataloğu (Fon. Kod. 490 01).
490 01 3 12 34/04.07.1936
490 01 3 12 34/14.05.1936
490 01 3 15 18/8 Nisan 1937
490 01 3 15 18/8 Nisan 1937
490 3 15 18/11.5.1937
490 3 15 18/8 Nisan 1937
490 01 4 16 7/16.02.1938
490 01 4 17 14/18.05.1938
490 01 4 17 8/13.04.1938
19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Talimatnamesi, Ulus Basımevi, Ankara, 1937.

TBMM Zabıt Ceridesi
Resmi Gazete
Akşam
Tan
Ulus
AKBAYRAK Hasan, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Milli Bayramlar", *Tarih ve Toplum*, 43, s. 31–38, Temmuz, 1987.
AKBULUT Dursun Ali, "Samsun'un Gazi Günü Ya da 19 Mayıs Bayramı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, s. 771–779, XI/33, Kasım, 1995.
ATABEYOĞLU Cem, "Cumhuriyet Döneminde Spor Politikası", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, s. 2187-2197, C. 8, İletişim Yay.
ATABEYOĞLU Cem, "Futbol", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, s. 2198-2218, C. 8, İletişim Yay.
Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer Cepheden Meclise Büyük Önder İle 24 Yıl, Der.. Turgut Gürer, 3. Baskı, Gürer Yay., İstanbul, 2007.
Balıkesirde 19 Mayıs 1937, Balıkesir Halkevi Yay., Balıkesir, 1937.
BOLAT Bengül Salman, *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923–1960)*, H.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007, (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
Cumhuriyet
Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.I, 4. Baskı, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2003.
Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı, Ankara, 1938.
DUMAN Doğan–YORGANCILAR Serkan, *Türkçülükten İslâmcılığa Milli Türk Talebe Birliği*, Vadi Yay., Ankara, 2008.
FİŞEK Kurthan, "Türkiye'de Spor", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, s. 2176-2186, C. 8, İletişim Yay.
GÜVEN Özbay, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları", *Toplumsal Tarih*, s. 30-36, 65, Mayıs, 1999.
KANTARCIOĞLU Selçuk, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür*, 3. Baskı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998.
KOCATÜRK Utkan, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Türkiye İş Bankası Yay., 2. Basım, Ankara, 1992.
KOÇAK Cemil, "Siyasal Tarih (1923–1950)", *Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye 1908–1980*, s. 85-177, C.4, Cem Yay., 4.basım, İstanbul, 1995.
Ordu İlinde 19 Mayıs Bayramı, Haz.: D.T.E. Şubesi Üyesinden Sıtkı Can, Ordu Halkevi Yay., Ordu, 1938.
Spor Ansiklopedisi, C. 3, Morpa Kültür Yay., İstanbul, 1997.
ŞİMŞEK Sefa, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2002.
TURAN Şerafettin, *Mustafa Kemal Atatürk*, Bilgi Yay., Ankara, 2004.